

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОЄКЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROJECTION OF THE ACADEMIC CULTURE OF A HIGHER EDUCATION STUDENT

Бужинська С. М.

Кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний Заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-5103-0053

Єрмоменко О. А.

Доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний Заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-8339-3812

Толмачова І. М.

Кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний Заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-1584-7274

Svitlana Buzhynska

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology,
Primary Education and Educational Management,
Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council,
Kharkiv, Ukraine

Olha Yeromenko

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology,
Primary Education and Educational Management,
Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council,
Kharkiv, Ukraine

Iryna Tolmachova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Pedagogy, Psychology,
Primary Education and Educational Management,
Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council,
Kharkiv, Ukraine

У статті розкрито актуальність дослідження, визначено його мету, проаналізовано досвід вітчизняних та зарубіжних вчених, який дозволив стверджувати про важливість забезпечення академічної культури (далі АК) в освітній спільноті та системної побудови механізмів її формування. Відповідно, обґрунтовано проблематику АК, висвітлено нормативні документи щодо її дотримання, проаналізовано АК у психологічній та педагогічній проєкції, висвітлено результати психолого-педагогічної діагностики (анкетування) визначено завдання психолого-педагогічного дослідження та надано відповідні рекомендації. У теоретичній частині статті розкрито поняття «Академічна культура» у різних наукових галузях, охарактеризовано АК у психологічній та педагогічній проєкції, подано авторське тлумачення феномену «академічна культу-

ра». Трактуюмо його як модель поведінки представників академічної спільноти, що базується на комплексі психолого-педагогічних характеристик свідомості (правосвідомості) та діалектичному взаємозв'язку норм, цінностей, установок, знань, ставлення та дії, що визначає високі стандарти професійної діяльності в науковому та освітньому середовищі. Також проаналізовано та окреслено шляхи популяризації АК у педагогічному ЗВО, описано освітні компоненти, у змісті яких робиться акцент на ознайомленні здобувачів освіти із проблематикою академічної доброчесності, яка є стрижневою складовою АК. У практичній частині статті представлено результати анкетування студентів психолого-педагогічних спеціальностей із означеної проблеми (описано дослідно-експериментальну базу дослідження, склад вибірки, аналіз результатів дослідження, рекомендації щодо популяризації АК у здобувачів освіти та науковій спільноті). Результати анкетування показали, що здобувачі освіти в цілому визнають обов'язковість володіння АК, усвідомлюють наслідки порушення академічної доброчесності та володіють цілісним уявленням про її структуру. Відмічається вагомий внесок адміністрації та викладацького складу в підтримці й розвитку академічної доброчесності серед здобувачів освіти. В якості рекомендацій щодо формування АК у здобувачів освіти зазначено важливість поглиблення знань студентів щодо дотримання АК, чесності, поваги, справедливості та відповідальності в освітньому просторі, підвищення значення формальної та неформальної освіти в популяризації питань АК, ролі контролю за результатами їх навчальної діяльності тощо.

Ключові слова: освітня спільнота; академічна культура; педагогіка; психологія; юридична психологія; професійна підготовка фахівців психолого-педагогічних спеціальностей; психолого-педагогічна діагностика та профілактика.

The article reveals the relevance of the study, defines its purpose, analyzes the experience of domestic and foreign scientists, which allowed us to assert the importance of ensuring academic culture (hereinafter referred to as AC) in the educational community and the systematic construction of mechanisms for its formation. Accordingly, the problems of AC are substantiated, regulatory documents regarding its observance are highlighted, AC is analyzed in a psychological and pedagogical projection, the results of psychological and pedagogical diagnostics (questionnaire) are highlighted, the tasks of psychological and pedagogical research are defined and relevant recommendations are given. In the theoretical part of the article, the concept of "Academic Culture" in various scientific fields is revealed, AC is characterized in a psychological and pedagogical projection, and the author's interpretation of the phenomenon of "academic culture" is presented. We interpret it as a model of behavior of representatives of the academic community, based on a complex of psychological and pedagogical characteristics of consciousness (legal consciousness) and the dialectical interrelation of norms, values, attitudes, knowledge, attitudes and actions, which determines high standards of professional activity in the scientific and educational environment. Also analyzed and outlined are the ways of popularizing AK in pedagogical higher education institutions, described educational components, the content of which emphasizes familiarizing students with the issues of academic integrity, which is a core component of AK. The practical part of the article presents the results of a survey of students of psychological and pedagogical specialties on the specified problem (the research and experimental basis of the study, the composition of the sample, analysis of the research results, recommendations for popularizing AK among students and the scientific community are described). The results of the survey showed that students generally recognize the obligation to possess the AK, are aware of the consequences of violating academic integrity and have a holistic understanding of its structure. The significant contribution of the administration and teaching staff to the support and development of academic integrity among students is noted. As recommendations for the formation of AK among students, the importance of deepening students' knowledge of AK compliance, honesty, respect, justice and responsibility in the educational space, increasing the importance of formal and informal education in popularizing AK issues, the role of monitoring the results of their educational activities, etc.

Key words: educational community; academic culture; pedagogy; psychology; legal psychology; professional training of specialists in psychological and pedagogical specialties; psychological and pedagogical diagnostics and prevention.

ВСТУП

В останнє десятиріччя досить стрімко й різнобічно відбувається модернізація системи вітчизняної вищої освіти. Одним із чинників та маркерів модернізації визначено академічну культуру (далі АК). Дана тенденція має європейську історичну традицію. Нові реалії глобалізованого суспільства, зокрема, створення Простору європейської вищої освіти, потребують належної підготовки майбутніх фахівців.

Рівень АК в академічній спільноті безпосередньо пов'язаний із підвищенням якості викладання, учіння та наукових розвідок, організацією діяльності закладів вищої освіти у відповідності до сучасних вимог та тенденцій, реалізацією соціальної відповідальності університетів у суспіль-

стві. Крім того, розповсюдження вимог щодо дотримання АК на всі рівні освіти (у тому числі, й загальну середню освіту, в якій будуть працювати майбутні фахівці) зумовлює практико-орієнтований характер професійної підготовки у закладах вищої освіти в означеному напрямку.

З одного боку, академічна культура є особистісним утворенням кожного учасника академічної спільноти закладу вищої освіти (науково-педагогічного працівника, здобувача, адміністрації). З іншого боку, вона виступає своєрідним регулятором функціонування академічної спільноти.

Принципово новий погляд на академічну культуру всіх учасників освітнього процесу та її значення для повноцінного функціонування ака-

демічної спільноти у закладах вищої освіти зумовлюють подальшу розробку відповідної проблематики в площині професійної підготовки.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питаннями АК опікуються численні міжнародні організації, зокрема: European Network for Academic Integrity (ENAI), European Network of Research Integrity Offices (ENRIO), International Center for Academic Integrity (ICAI), Netherlands Research Integrity Network (NRIN), Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP) та інші. Дані установи розробляють механізми забезпечення АК, узагальнюють та розповсюджують відповідний досвід.

Як свідчать результати аналізу, проблематику АК висвітлено у низці нормативних документів на рівні нашої держави: «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти»; Законах України: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції» та ін.); постановах КМУ: «Порядок скасування рішень про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації»; рекомендаційних документах НАЗЯВО: «Рекомендації ЗВО щодо розвитку систем забезпечення академічної доброчесності» та у внутрішніх нормативних документах українських ЗВО. Типовими серед останніх є Кодекс та Декларація про академічну доброчесність, Положення про запобігання і виявлення академічного плагиату, Положення про академічну доброчесність.

Трансформаційні процеси у європейській та вітчизняній освіті протягом багатьох років стимулювали здійснення низки наукових розвідок із проблематики АК.

Зарубіжні напрацювання останніх років присвячені дослідженню потенційної ролі, наслідків, можливостей і загроз для формування АК в освітній спільноті вищої освіти. Так, колектив авторів Саїд Авад Бін-Нашван, Муад Садалла та Мохамед Бутераа проаналізували мотиви, що спонукають учених використовувати ChatGPT у своїй роботі, і підняли питання ролі академічної чесності та етичного використання чат-ботів ШІ в академічному середовищі [14]. А. Стоун провела дослідження щодо «сприйняття студентами академічної доброчесності: розуміння, наслідки і вплив» [16]. Авторка зазначає, що академічну доброчесність можна визначити як зобов'язання дотримуватись основних принципів відповідальності, поваги та справедливості з боку академічної спільноти і пропонує такі рекомендації: надання інформації про академічну доброчесність з наочними прикладами (чіткі вказівки та приклади для інформування студентів забезпечать впевненість у тому, що випадкового пору-

шення можна уникнути), академічна підтримка студентів і переконання у прийнятті ними відповідальності за власне навчання тощо. Комплексний аналіз політики академічної доброчесності закладів вищої освіти представили М. Перкінс, Дж. Роу та надали аргументи на користь багатогранного підходу до вирішення питань інтеграції технологій, освіти, реструктуризації оцінювання з одночасним дотриманням академічної доброчесності [15].

Стисло представимо результати напрацювань українських науковців. Зокрема, В. Ромакін простежив відмінності у мотиваціях, переконаннях і поведінці, пов'язаних із порушеннями норм АК американськими та українськими студентами бакалаврату [10]. Г. Хоружий проаналізував «академічну свободу і університетську автономію, соціальну відповідальність вищої школи, етичні засади АК, якість вищої освіти, академічну мобільність та студентоцентризм як принцип АК» [13]. У розвідці П. Артьомова та І. Пак у контексті АК українського студентства схарактеризовано феномен «академічної нечесності», визначено форми академічного шахрайства та масштаби їхньої поширеності в системі вищої освіти [1; 9]. В. Кубко розглянув сутність АК як «ціннісно-нормативний компонент (переконання, цінності, знання та навички, що засвоєні у процесі комунікації), і як пов'язані з ним усталені способи діяльності в соціокультурній системі» [5]. З позицій юридичної психології щодо означеної проблематики, можемо відзначити наукові розвідки Л. Волоснікової, Д. Герцюк, О. Кайгородцевої, Н. Маслової, Л. Пасєшнікової, Д. Шапоревої, які у своїх дослідженнях розкрили конституційні аспекти академічної свободи [12]. А недоліки правового регулювання стосовно положень законодавства щодо визначення та застосування інституту «академічна відповідальність» знаходимо у дослідженнях Б. Буяк, Т. Лічмана, Я. Тицької, Н. Христинченко [11].

Отже, огляд останніх досліджень доводить, що наразі проблема суті та механізмів формування АК набуває ще більшої актуальності. Це зумовлено досі однозначно невирішеним питанням ставлення академічної спільноти до порушень академічної доброчесності в закладі вищої освіти, як-от плагиат, списування на екзамени, підміна робіт, несамотійне виконання завдань, проєктів тощо; нестачею інструментів виявлення академічної недоброчесності з боку усіх учасників освітнього процесу, некоректним використанням технологій штучного інтелекту тощо. На заклади вищої освіти покладається не тільки відповідальність за підготовку майбутніх фахівців, а й важливі культурні, інтелектуальні та моральні обов'язки перед усім суспільством. Саме тому завдання забезпечення АК в освітній

спільноті потребує подальшого вдосконалення та переосмислення цінностей і принципів, якими має керуватися вища школа в сучасних умовах інтенсивних культурно-технологічних трансформацій.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Мета та завдання дослідження полягають у теоретичному обґрунтуванні академічної культури у психолого-педагогічній проєкції, емпіричній перевірці обізнаності майбутніх освітян щодо умов дотримання АК в освітньому процесі та вироблення подальшої стратегії формування АК в процесі професійної підготовки фахівців психолого-педагогічних спеціальностей.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємодоповнювальних загально-наукових та емпіричних методів, зокрема аналіз нормативної документації та психолого-педагогічної літератури, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, графічний метод, анкетування, які дозволили системно розглянути

досліджувані поняття, сформулювати висновки і окреслити перспективи подальшої роботи.

РЕЗУЛЬТАТИ

Погоджуємося з думкою В. Кубко про те, що «Наукові інтерпретації АК, аналіз її складових частин і рівнів перебувають у полі зору багатьох соціально-гуманітарних наук. Це зумовлює деякий плюралізм тлумачень поняття «академічна культура» та модусу її актуалізації в освітній інституції» [5].

Важливість дотримання АК представниками різних наукових галузей стимулювала появу великої кількості трактувань даної дефініції у відповідному контексті. І. Пак слушно зазначає, що в залежності від того, в рамках якої науки здійснюється аналіз поняття «академічна культура» (соціологія, філософія, культурологія, психологія тощо), їй надаються певні риси, робляться конкретні акценти, які в цілому відображають специфіку тієї чи іншої наукової галузі [9].

Наявні погляди вітчизняних дослідників щодо цього питання класифіковано у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика дефініцій «академічна культура» у різних наукових галузях

№ з/п	Наука	Визначення поняття	Автор, джерело
1	Культурологія	Академічна культура є складною композицією важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які апріорі приймаються частиною чи всією академічною спільнотою	Кубко В. [5].
2	Соціологія	Академічна культура – це сукупність моделей поведінки, які здобуваються в академічному просторі в процесі адаптації до зовнішнього соціокультурного середовища, внутрішньої інтеграції та розділяються більшістю представників академічного середовища	Пак І. [9]
3	Психологія	Академічна культура – це сукупність норм, цінностей, установок і моделей поведінки, які регулюють діяльність людини в освітньому та науковому середовищі, формується на рівні особистісного ставлення до знань та в контексті взаємодії з іншими членами академічної спільноти.	Лефтеров В., Башкір О. [2; 6]
4	Педагогіка	Академічна культура – інтелектуально-етична система цінностей, мотивацій, переконань і способів сприйняття, що визначають професійну діяльність в освіті та науці	Ромакін В. [10]

Джерело: складено авторами

Отже, досліджуючи різні підходи до розкриття дефініції «академічна культура» можемо спостерігати відображення складної структури даного поняття і досить широкий спектр підходів та наукових тлумачень цього феномену. Усі автори акцентують увагу на його особливій важливості у професійній діяльності в освіті. Проте, простежується відсутність єдності та чіткого визначення його змісту. Деякі з науковців взагалі заперечують можливість визначення даного поняття.

Дослідницькою групою викладачів кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту КЗ ХГПА було проведено анкетування здобувачів освіти з метою виявлення розуміння концепту «академічна культура», їхнього ставлення до виконання умов щодо до-

тримання академічної доброчесності в освітньому процесі, а також з метою подальшого вибудовування стратегії формування АК у майбутніх освітян у процесі їхньої професійної підготовки. В анкетуванні приймали участь 40 здобувачів освіти другого-четвертого року навчання першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, які опанували вищезазначені освітні компоненти в рамках яких вивчаються теми про академічну культуру.

Зупинимось докладніше на аналізі результатів дослідження. Так, аналізуючи питання «Чи згодні Ви з тим, що володіння АК є обов'язковим для студента?» відповіді «так» отримано у 92,5 % опитаних, 7,5 % відповіли «частково», відповіді «ні» не надав жоден студент. Респонденти, які

«частково» погоджується з обов'язковим володінням АК, в процесі своєї навчальної діяльності можуть використовувати нечесні прийоми та дії заборонені відповідними правилами Академії або через нерозуміння того, що таке «АК», або через нібито відсутність відповідальності за нечесне її виконання. Проте, на наступне питання «Чи згодні Ви з тим, що володіння АК є обов'язковим для фахівця в галузі освіти?» отримано менший відсоток відповіді «частково» – 2,5 % опитуваних. 97,5 % респондентів погоджуються з тим, що діяльність фахівця в галузі освіти має відповідати фундаментальним принципам академічної порядності. Можемо припустити, що, скоріш за все, здобувачі мали на увазі не себе, як майбутніх фахівців у галузі освіти, а своїх викладачів, оскільки вже в третьому питанні про ступінь ознайомлення з вимогами до академічної доброчесності здобувачів вищої освіти в освітньому процесі ми знову спостерігаємо ті ж самі 7,5 % відповідей «частково», що може означати поверхневе розуміння правил та принципів академічної доброчесності стосовно студентської відповідальності, в результаті чого здобувач усвідомлює, що він коїть протиправні дії, але, тим не менш, здійснює їх, сподіваючись на те, що порушення не будуть помічені.

В свою чергу, слід зауважити, що у питанні про розуміння наслідків порушення академічної доброчесності в освітньому процесі студентство на 100 % дало відповідь «так».

Також, було запропоновано питання, спрямоване на виявлення розуміння здобувачами елементів АК: більшість студентів (80 %) розуміють АК як багатокомпонентне явище, що об'єднує мотивацію, цінності, знання норм та відповідну поведінку. Цей показник вказує на домінування комплексного підходу у розумінні ними поняття «АК», здобувачі розглядають його як цілісну систему. А отже, робимо висновок про цілком правильне розуміння більшістю майбутніх освітян концепту «АК».

Підґрунтям для подальших роздумів стали відповіді на питання «Чи достатньо Ви поінформовані щодо можливостей підвищення власного рівня АК (міжнародні заходи, всеукраїнські заходи, події в Академії тощо)». Отримані результати свідчать, що більшість студентів (85 %) вважають себе достатньо поінформованими щодо потенціалу підвищення власного рівня АК через міжнародні, всеукраїнські та внутрішньо-академічні заходи, що підтверджує налагоджену ефективну комунікацію в Академії та наявність доступних інформаційних каналів для студентів щодо дотримання академічної доброчесності в закладі освіти та поза його межами. Водночас, 15 % респондентів зазначили, що вони лише частково поінформовані в даній проблематиці, що свідчить про потребу

в додаткових інформаційних заходах або про необхідність удосконалення механізмів доведення відповідної інформації до студентської спільноти. Вважаємо це поштовхом для подальшого аналізу комунікативних стратегій Академії та пошуку шляхів їхнього покращення.

Разом із тим, відповіді на питання про джерела отримання інформації щодо АК студентів вказують на домінуючу роль нормативних документів ЗВО. Більшість студентів звертаються до офіційних нормативних документів Академії, що встановлюють чіткі правила й стандарти академічної поведінки в закладі освіти і свідчить про їхню значущість у формуванні АК.

У відповідях здобувачів також спостерігається високий інформаційний вплив викладачів (82,5 %), що підкреслює їх важливу роль у формуванні АК студентів. Не менш важливе значення мають і внутрішні заходи в КЗ ХГПА: 75 % респондентів відмітили активну організаційну роботу психолого-педагогічних працівників Академії у напрямку АК. Проте, залишаються 25 % студентів, які, ймовірно, не беруть активної участі в таких заходах або не вважають їх достатньо ефективними. Популярності набувають онлайн-курси, їх відзначили 62,5 % опитаних, тобто досить велика частка студентів використовує сучасний підхід до навчання та мають потребу в цілеспрямованому використанні цифрових ресурсів і саме тому обирають онлайн-платформи для отримання знань про АК. Однак, це також може вказувати на недостатню офлайн-комунікацію щодо цих питань.

Спостерігаємо досить низький рівень участі здобувачів у заходах поза Академією (32,5 %). Лише третина студентів звертається до можливостей академічного розвитку поза межами ЗВО, що може свідчити про недостатню поінформованість щодо таких заходів або про низьку мотивацію студентів до участі в міжнародних та всеукраїнських ініціативах.

Отже, отримані результати демонструють, що АК студентів формується переважно через вивчення нормативних документів та взаємодію з викладачами. Водночас, є потенціал для розширення участі майбутніх фахівців у зовнішніх заходах і підвищення ефективності внутрішніх академічних подій. Також доречно стимулювати використання здобувачами сучасних онлайн-інструментів, розвиваючи їх у поєднанні з традиційними формами навчання.

Особливої уваги вимагає викладацька стратегія дотримання АК. Зокрема, результати анкетування свідчать про достатньо високий рівень стимулювання студентів до дотримання АК із боку викладачів. Так, 87,5 % респондентів зазначили, що отримують таке заохочення в повному обсязі, а 12,5 % – частково. При цьому викладачі

не лише сприяють формуванню АК, а й самі є її зразком: 92,5 % студентів вважають, що викладачі демонструють відповідну поведінку, і лише 7,5 % відзначили часткову відповідність.

Щодо загальних умов академічної доброчесності в закладі освіти, то 75 % студентів оцінюють їх як дієві, а 25 % вважають їх лише частково ефективними. Відсутність негативних відповідей у всіх питаннях свідчить про системний підхід до підтримки АК освітньою спільнотою Академії. Проте, цей показник може свідчити і про певні недоліки або бар'єри, які можуть заважати повноцінному дотриманню академічної доброчесності. Причинами можуть виступати недостатня обізнаність респондентів про конкретні механізми забезпечення доброчесності, наявність окремих ситуацій, коли принципи академічної етики не дотримуються належним чином тощо. Відповідно, отриманий результат вказує на необхідність подальшого вдосконалення умов для забезпечення академічної доброчесності, зокрема, шляхом покращення інформаційної політики, підвищення рівня контролю та впровадження додаткових заходів, спрямованих на формування культури доброчесності серед студентів і викладачів.

В останньому питанні анкетування було запропоновано висловити пропозиції та побажання щодо дотримання АК здобувачами та отримано такі відповіді: «робити більше заходів з приводу АК (тренінги, семінари)», «проводити консультування студентів щодо доброчесного використання штучного інтелекту (ШІ) в ході самостійної роботи»; «відповідально ставитися до навчання, вести конструктивний діалог і постійно самовдосконалюватися»; «формувати правосвідомість здобувача освіти в питаннях дотримання АК та академічної доброчесності».

У зв'язку з переліченими побажаннями студентів пропонуємо наступні рекомендації щодо подальшої стратегії розвитку АК у здобувачів освіти в КЗ ХГПА у процесі їх професійної підготовки:

1. Запланувати цикл гостьових лекцій для роз'яснення суті порушень та дотримання академічної доброчесності, забезпечення обізнаності та поінформованості студентів щодо форм плагіату, норм академічної чесності в сучасному вітчизняному нормативно-правовому полі.

2. На основі тематики лекцій разом із представниками бібліотеки провести воркшопи, практикуми роботи з науковими текстами, майстер-класи та тренінги, зорієнтовані на практичне застосування отриманих знань із проблематики АК.

3. Посилити роботу наукових гуртків кафедр із метою популяризації академічної чесності як важливого показника якості освіти, необхідності

вияву АК на особистісному, професійному та соціальному рівнях.

4. Викладачам проводити регулярні консультації студентів щодо доброчесного використання ШІ в ході виконання самостійної роботи, виявляти недоброчесні роботи, виконані ШІ та повертати їх на доробку.

5. Розширити участь здобувачів у зовнішніх, міжнародних заходах і підвищити ефективність внутрішніх академічних ініціатив.

ДИСКУСІЯ

Отримані результати анкетування здобувачів освіти стали підґрунтям для дискусії щодо сучасних поглядів на розкриття АК в психологопедагогічній проєкції. АК покликана сформулювати у студентів не лише знання про норми поведінки в академічному середовищі, а й відповідальну громадянську позицію, засновану на дотриманні етичних принципів і норм права, а отже розкриття АК з позицій юридичної психології вважаємо вельми актуальним. Юридична психологія вивчає закономірності поведінки людей у правовому середовищі, механізми дотримання чи порушення норм [7]. Відповідно АК розглядається як система норм, цінностей і психологічних установок, які регулюють поведінку в академічному просторі та забезпечують дотримання принципів академічної доброчесності [4].

Щодо складових АК, то О. Огієнко [2] зазначає наступні: правова регуляція академічної поведінки (плагіат, авторське право, етика досліджень), яка психологічно впливає на людину, формуючи правосвідомість; формування правової культури особистості – психологічно проявляється в розвитку правової самосвідомості, морально-етичних переконаннях; профілактика академічних правопорушень – психологічне стримання особи від порушень (плагіат, фальсифікація даних, списування) шляхом формування внутрішнього контролю поведінки; вплив на правову поведінку в академічному середовищі (людина вчиться співвідносити власні дії з нормами права і морально-етичними принципами); соціально-психологічні механізми впливу, де формування АК відбувається через групові норми, традиції, систему заохочень і санкцій, що мають психологічний вплив на особу.

Забезпечення вищезазначених складових має реалізовуватись із дотриманням принципів АК, які одночасно виконують як соціально-нормативну, так і психологічну функцію, тобто, регулюють поведінку, формують правосвідомість і впливають на внутрішні переконання людини в академічному середовищі [2; 4]: принцип законності (дотримання правових норм, які регламентують академічну діяльність); принцип академічної доброчесності (психологічне виховання поваги до інтелектуальної власності та етичної

відповідальності за власні роботи); принцип правової відповідальності (формування правової культури, здатності прогнозувати наслідки своїх вчинків); принцип рівності та недискримінації (психологічна підтримка атмосфери взаємоповаги, толерантності та справедливості); принцип відкритості та прозорості (сприяє формуванню довіри й відповідальності в академічній спільноті); принцип поваги до прав інших (розвиток правової самосвідомості та емоційного інтелекту в освітньому середовищі); принцип превентивності (психологічна просвіта та розвиток морально-правових переконань).

Щодо цінностей АК, то М. Слюсаревський та О. Башкір зазначають, що вони включають в себе морально-правові орієнтири, які психологічно впливають на поведінку людини в академічному середовищі, запобігаючи правопорушенням і формуючи правову самосвідомість [2; 8].

Підсумовуючи вищезазначене, можемо дійти до висновку, що забезпечення мотивації дотримання АК досягається завдяки системі психологічних, правових і соціальних механізмів, які формують правову свідомість, розвивають внутрішній самоконтроль, підтримуються груповими нормами і стимулюються зовнішніми заохоченнями та санкціями. А отже, АК із позиції юридичної психології є не лише системою норм і правил, а й психологічним механізмом, який формує правову й етичну поведінку особистості в освітньому просторі.

Представимо академічну культуру у педагогічній проекції. Мета АК у закладах вищої освіти: «Академічна культура будь-якого закладу вищої освіти покликана активно й неперервно підтримувати (шляхом заяв про наміри, інституційні хартії, кодекси академічної поведінки) ті цінності, норми, дії, думки та передумови, які створюють у інституційній спільноті високі ідеали» [17].

І. Пак виділено та схарактеризовано функції АК: ідентифікаційну, орієнтаційну, соціалізаційну, інтеграційну та комунікаційну; а також специфічні функції, які притаманні лише їй: мотиваційну, організаційну, просвітницьку, а також функції керування репутацією, збереження «незмінних принципів» (права на академічну свободу, служіння науці, відкритість викладання), реалізації афіліації та функцію «спільного буття» [9].

Г. Хоружий стверджує, що «академічна культура впливає на формування певної системи знань, умінь і навичок студентів, зміст і методи навчальної та науково-дослідної роботи, а також стиль і навички управління діяльністю закладу вищої освіти» [13].

Питання структури АК залишається дискусійним. Однак, більшість науковців відносять до неї цінності, мотивацію, переконання та моделі поведінки. На думку В. Кубко: «Саме цінності є тим

ядром АК, на основі якого виробляються норми та форми поведінки в освітній інституції» [5].

У Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі окреслено цінності АК, з-поміж яких академічна свобода, моральна та соціальна відповідальність дослідників за результати досліджень; прагнення наукових товариств до співпраці на світовому рівні; наукова, дослідницька етика; позитивна емоційна взаємодія суб'єктів дослідницької діяльності; самовідданість праці [17].

В. Ромакін акцентує увагу на тому, що «всі верстви академічної спільноти – студенти, викладачі й адміністрація – визнають, підтримують та сповідують цінності АК, виходячи з того, що вища школа не може розвиватися, ігноруючи ці цінності» [10].

Отже, у відповідних документах та наукових дослідженнях схарактеризовано суть та мету АК, виділено її складові, описано принципи і цінності у психолого-педагогічній проекції. Вважаємо за необхідне подати авторське розуміння феномену «академічна культура» – це модель поведінки представників академічної спільноти, що базується на комплексі психолого-педагогічних характеристик свідомості (правосвідомості) та діалектичному взаємозв'язку норм, цінностей, установок, знань, ставлення та дії, що визначає високі стандарти професійної діяльності в науковому та освітньому середовищі.

Грунтовний теоретичний доробок є підставою до розробки практичних підходів до формування АК у майбутніх фахівців освітянської галузі. Популяризація АК в КОМУНАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ (далі КЗ ХГПА) відбувається через долучення всіх членів академічної спільноти до низки тематичних заходів, частина з яких регулюється відповідними нормативними документами закладу. Основний акцент роботи зі студентами – формування АК на ціннісному рівні та мотивування до усвідомленого дотримання відповідних норм та механізмів в освітньому процесі.

У період воєнного стану в Академії організовано дистанційне навчання, в ході якого дещо змінюються механізми забезпечення АК в освітньому процесі та підходи до її формування у здобувачів. Так, студентів ознайомлюють із пакетом нормативних документів, здійснюють роз'яснення та проводять групові й індивідуальні консультації (у межах вивчення різних освітніх компонентів), інформують про процедури перевірки робіт на унікальність, проводять опитування щодо дотримання академічної доброчесності тощо.

Реалізація освітньо-професійних програм (ОПП) зумовлює розробку освітніх компонентів, що передбачають вивчення студентами теоре-

тичних та практичних аспектів суті та механізмів дотримання АК. У КЗ ХГПА здобувачі освіти вивчають різні освітні компоненти, зокрема: «Основи академічної доброчесності в науково-педагогічних дослідженнях», «Математичні методи в психології», «Академічна доброчесність», «Методологія та організація наукових досліджень», «Експертна діяльність в галузі освіти», «Загальна педагогіка» тощо. Відзначимо, що в даних освітніх компонентах робиться своєрідний наголос на ознайомленні здобувачів із проблематикою академічної доброчесності, яка є стрижневою складовою АК. Досвід відповідної роботи представлено у статті «Реалізація академічної доброчесності в роботі зі здобувачами освітнього ступеня магістра» [3].

ВИСНОВКИ

Отримані у процесі дослідження теоретичні та емпіричні результати дають змогу сформулювати наступні висновки:

1. Встановлено, що академічна культура є не лише сукупністю формальних правил, а й психолого-педагогічним механізмом, який формує відповідальну, правосвідому, морально зрілу особистість у закладах вищої освіти та забезпечує розвиток академічної спільноти, підтримуючи високі стандарти освіти й науки, запобігаючи академічним правопорушенням.

2. Доведено, що академічна культура є складним міждисциплінарним феноменом, що поєднує в собі правові, психологічні та педагогічні складові, регулюючи поведінку академічної спільноти та формуючи високі стандарти професійної діяльності у сфері освіти й науки. У психологічній проєкції АК виступає як психологічний механізм, який забезпечує дотримання норм академічної доброчесності через формування правосвідомо-

сті, морально-етичних переконань, внутрішнього самоконтролю та групових норм, які підтримуються соціально-психологічними механізмами впливу. У педагогічній проєкції АК постає як система цінностей, норм, установок і моделей поведінки, спрямована на забезпечення освітнього процесу на основі принципів академічної свободи, етичної відповідальності, відкритості, взаємоповаги та професійної доброчесності.

3. За результатами анкетування виявлено, що здобувачі освіти визнають обов'язковість володіння АК, усвідомлюють наслідки порушення академічної доброчесності та володіють цілісним уявленням про її структуру. АК формується переважно через ознайомлення з нормативними документами ЗВО та взаємодію з викладачами, що свідчить про вагомий роль адміністрації та викладацького складу в підтримці й розвитку академічної доброчесності. Інформаційне забезпечення з питань АК є достатнім, проте потребує подальшого вдосконалення через розширення інформаційного поля, підвищення студентської активності та зміцнення механізмів контролю та підтримки академічної доброчесності.

4. Формування АК має включати в себе поглиблення знань студентів щодо дотримання АК, чесності, поваги, справедливості та відповідальності в освітньому просторі, формальної та неформальної освіти, посилення контролю за результатами навчальної діяльності (перевірку робіт на плагіат, запобігання списуванню та неконтрольованому використанню ШІ тощо).

Перспективу подальшого студіювання в цьому напрямі вбачаємо в аналізі методологічних засад процесу вдосконалення рівня АК науково-педагогічних працівників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Artomov, P.M., & Pak, I.V. (2016). Akademichna nechesnist yak element AK ukrainskoho studentstva [Academic dishonesty as an element of the Ukrainian student body's criminal record]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina - Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University*, 37, 234-240. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/download/8093/7572/> [in Ukrainian].
2. Bashkir, O.I. (2022). Akademichna dobrochesnist ta intelektualna vlasnist: konspekt lektzii [Academic Integrity and Intellectual Property: Lecture Notes]. Kharkiv: KhNPU imeni H.S. Skovorody [in Ukrainian].
3. Bieliaiev, S.B., Yeromenko, O.A., & Tolmachova, I.M. (2022). Realizatsiia akademichnoi dobrochesnosti v roboti zi zdobuvachamy osvithnoho stupenia mahistra [Implementation of academic integrity in work with master's degree applicants]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy - Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series 5. Pedagogical Sciences*, 89, 16-21. [in Ukrainian].
4. Kryshchal, A.O. (2022). Akademichna dobrochesnist: kurs lektzii [Academic integrity: a course of lectures]. Cherkasy: ChIPB imeni Heroiv Chornobylia NUTsZ Ukrainy [in Ukrainian].
5. Kubko, V. (2022). Aksiologichnyi vymir akademichnoi kultury. [Axiological dimension of academic culture]. *Kulturolozhichniy almanakh - Culturological Almanac*, 4, 118-124 [in Ukrainian].
6. Lefterov, V.O. (2024). Konspekt lektzii z dystsypliny «Akademichna dobrochesnist ta profesiina etyka» [Lecture notes on the discipline "Academic Integrity and Professional Ethics"]. Odesa, Mizhnarodnyi humanitarnyi universytet [in Ukrainian].
7. Mukhina, H.V. (2019) Yurydychna psykhohihiia : navchalno-metodychnyi posibnyk [Legal psychology: educational and methodological manual]. Kyiv: VD «Dakor» [in Ukrainian].
8. Hornostai, P.P., Tatenko, V.O., Tytarenko, T.M., Khazratova, N.V., & Sliusarevskyi, M.M. (2018). Osnovy sotsialnoi psykhohihi: pidruchnyk dlia zakladiv vyshchoi osvity [Fundamentals of social psychology: a textbook for higher education institutions]. Kyiv : Talkom [in Ukrainian].

9. Pak, I.V. (2017). Akademichna kultura: deiaki aspekty sotsiologichnoi interpretatsii [Academic culture: some aspects of sociological interpretation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya «Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody» - Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University. Series «Sociological studies of modern society: methodology, theory, methods»*, 39, 323-326. [in Ukrainian].
10. Romakin, V.V. (2010). Motyvatsii, perekonannia ta povedinka ukrain skykh i amerykanskykh studentiv bakalavratu shchodo norm akademichnoi kultury [Motivations, beliefs and behavior of Ukrainian and American undergraduate students regarding the norms of academic culture]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2010_136_123_8 [in Ukrainian].
11. Rudyk, V.A., & Khymenko, O.A. (2017). Do problemy pravovoho rehuliuвання vidpovidalnosti za porushennia akademichnoi dobrochesnosti [To the problem of legal regulation of liability for violation of academic integrity]. *Aktualni problemy yurydychnoi nauky ta praktyky - Current problems of legal science and practice*, 1 (3), 7-12 [in Ukrainian].
12. Tytska, Ya. (2018). «Akademichna dobrochesnist» ta «akademichna vidpovidalnist» u zabezpechenni yakosti osvity [“Academic integrity” and “academic responsibility” in ensuring the quality of education]. *Teoriia derzhavy i prava - Theory of state and law*, 11, 192-195 [in Ukrainian].
13. Khoruzhyi, H.F. (2012). Akademichna kultura: tsinnosti ta pryntsypy vyshchoi osvity [Academic culture: values and principles of higher education]. Ternopil: Navchalna knyha Bohdan [in Ukrainian].
14. Bin-Nashwan Saeed Awadh, Sadallah, Mouad, & Bouteraa, Mohamed (2023). Use of ChatGPT in academia: Academic integrity hangs in the balance. *Technology in Society*, 75: 102370. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102370>
15. Perkins, M., & Roe, J. (2024). Decoding Academic Integrity Policies: A Corpus Linguistics Investigation of AI and Other Technological Threats. *High Educ Policy*, 37, 633-653. Retrieved from <https://doi.org/10.1057/s41307-023-00323-2>
16. Stone, A. (2023). Student Perceptions of Academic Integrity: A Qualitative Study of Understanding, Consequences, and Impact. *J Acad Ethics*, 21, 357-375. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10805-022-09461-5>
17. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region (2004). Higher education in Europe. UNESCO: European Centre for Higher Education, 433 532. Retrieved from <https://institute.do.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/Bucharest-Declaration-2004.pdf>